

України). Внесены предложения относительно дифференциации уголовной ответственности за это преступление в зависимости от тяжести последствий.

Ключевые слова: *уголовная ответственность, объективная сторона преступления, общественно опасные последствия, действующие на транспорте правила.*

Babanin S. V. Socially dangerous consequences as an indication of the objective side of existing transport rules. Article 291 of the Criminal Code for socially dangerous consequences relates to deaths, other serious consequences. The legislator, by defining as socially dangerous consequences analyzed norms of death, used the plural, to encompass the full range of potential cases, indefinitely from one death to the death of two or more people. Other serious consequences should be considered as causing the victim heavy or moderate bodily harm, significant property damage. In our view, a major material damage shall not be recognized as socially dangerous consequences, at which should be criminal liability under art. 291 of the Criminal Code. For that Act, it is desirable for administrative and civil liability. Consider it appropriate to make an assessment of concepts, in particular, "other serious consequences" when determining the socially dangerous consequences of violation of existing transport rules and assignment to him is only moderate, grievous bodily harm, the death of one or more persons.

If there is a violation of the existing transport rules on different types of no principled differences in the mechanism of socially dangerous consequences, nor in their quantitative-qualitative indicators. That is why the position of the legislator, that sets the dispositions the crimes are similar in composition and mechanism of different socially dangerous consequences (arts. 276, 281, 286, 291 of the Criminal Code) seems insufficiently substantiated. In our view, it is necessary to harmonize these rules by setting a single socially dangerous consequences, in respect of which criminal responsibility.

Proposed changes to the penal legislation of Ukraine, which protects the safety of traffic, in particular, art. 291 of the Criminal Code. To the basic provisions that are useful for this are: 1) the differentiation of responsibility depending on the formally defined socially dangerous consequences: moderate, grievous bodily harm, causing the death of one or more victims and providing normal gravity, respectively the three parts; 2) decriminalization of causing major material damage as a result of the violation of the existing transport rules.

Keywords: *criminal responsibility, the objective side of the crime, socially dangerous consequences, the existing transport rule.*

Надійшла до редакції 24.09.2014

Веприцький Р. С.
кандидат юридичних наук
(Харківський національний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.9

ВПЛИВ ЗЛОЧИННОСТІ НА СУСПІЛЬНІ ПРОЦЕСИ

Розглянуто основні фактори впливу злочинності на суспільні процеси, проаналізовано різні позиції вчених та сформовано власне авторське бачення механізму впливу злочинності на суспільні процеси.

Ключові слова: *злочинність, права і свободи людини, суспільні процеси, безпека, причини і умови.*

Постановка проблеми. Досліджуючи вплив злочинності на суспільні процеси, слід мати на увазі не тільки процеси в суспільстві як певну абстрактну форму реалізації суспільно корисної діяльності, але і права, свободи та інтереси людини в їх первинному розумінні, усвідомлюючи при цьому певну залежність між цими категоріями в такому контексті і вважаючи, що для цілей кримінологічного дослідження існуючий прямий зв'язок між правами, свободами, законними інтересами людини та суспільними процесами, як елементом та цілим, не виключає можливості поширення встановлених закономірностей на систему в цілому.

Аналіз публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Мета. Вплив злочинності на суспільні процеси досліджували такі вчені-кримінологи, як А.П. Закалюк, А.Ф. Зелінський, Л.М. Давиденко, О.М. Бандурка, О.М. Литвинов, О.М. Костенко та ряд інших. Вказані та інші вчені зробили вагомий внесок у дослідження вказаної проблеми, але кримінологічна ситуація в Україні потребує наукового аналізу впливу злочинності на суспільні процеси.

В.В. Лунєєв зазначав, що при всій несхожості і навіть протизв'язі основних соціально-правових явищ у суспільному житті – позитивного (дотримання прав людини як найвищої соціальної цінності) і негативного (злочинів, що посягають на особистість, життя, здоров'я, майно, політичні, економічні та інші права і свободи людини) – вони при найближчому розгляді є внутрішньо пов'язаними між собою, перебуваючи на одному континуумі, хоча і на різних його полюсах [9].

Виклад основного матеріалу. Взаємозв'язок злочинності та суспільних процесів не є однолінійним; суспільні процеси, соціальна діяльність, права людини, злочинність, боротьба з кримінальними проявами для забезпечення кримінологічної безпеки – це соціальні феномени, з'єднані між собою складними діалектичними зв'язками, до пізнання яких вітчизняна наука тільки приступає. Враховуючи багато в чому постановочний характер статті, доцільно позначити лише основні напрямки кримінологічного аналізу впливу злочинності на суспільні процеси, залишивши деталізацію відповідних проблем для окремого більш детального розгляду.

Перша і, мабуть, головна теза, на який необхідно зупинитися, полягає у визнанні злочинності формою порушення суспільних процесів через руйнівний вплив на основоположні права, свободи і законні інтереси людини. Зауважимо, що традиційно як порушення прав людини розглядаються тільки два прояви злочинності:

- злочини проти миру і безпеки людства, політичну відповідальність за вчинення яких завжди несе та чи інша держава;
- кримінальні зловживання владою з боку представників держави.

В обох випадках наявним є «вертикальний» характер відносин особистість (потерпілий) – держава (правопорушник). Однак з урахуванням вищевикладеного розуміння зв'язку між суспільними процесами та правами, свободами і законними інтересами людини, в контексті поширення сфери їх дії

до «горизонтальних» відносин між членами громадянського суспільства є всі підстави вважати, що і всі інші, в тому числі і загальнокримінальні злочини, являють собою різновид порушення прав, свобод і законних інтересів людини, а раз так, то і суспільних процесів.

О.М. Костенко з даного приводу зазначає: «Будь-яке порушення законів природи є проявом сваволі, а це значить, що будь-яке правопорушення, в тому числі і злочин, слід розглядати як прояв людської сваволі. ... Права людини – це визначена законами природи, які мають втілюватися у чинному законодавстві, свобода людини, що забезпечує її безпеку від будь-якого свавілля...» [8, с. 79].

Злочинність дійсно руйнує суспільні процеси, перекреслює права, свободи і законні інтереси людини. Саме з боку злочинності походить найбільш небезпечна і масштабна загроза соціальній діяльності. Злочинність являє собою феномен людської поведінки, яка порушує (а часом і руйнує) нормальні умови існування суспільства в цілому, а також окремих соціальних груп і конкретних людей. Така поведінка породжує соціальну дезорганізацію, при якій людина, по суті, стає лише номінальним власником власних прав, оскільки сукупність неусунутих (у тому числі і непереборних) кримінальних загроз фактично перетворює їх на фікцію. Дуже точним у цьому контексті є визначення злочинності, сформульоване В.В. Лунєєвим: злочинність – одна з найбільш суспільно небезпечних, віроломних та особливо масових форм посягання на права і свободи людини, декларативно охоронюваних державою, яка зазвичай під час злочинного посягання відсутня» [9].

Вельми красномовними є такі дані офіційної статистики МВС України, що підтверджують висунуту проблему. За 7 місяців 2014 року в Україні зареєстровано 322354 кримінальних правопорушень, в т.ч. умисних вбивств 1957 (+81,9 %), умисних тілесних ушкоджень 1841 (+22,5 %), розбійних нападів 1928 (+ 34,1 %), незаконне заволодіння транспортом 5771 (+ 65,9 %) порівняно з аналогічним періодом 2013 р. зареєстровано також 18,9 тис. злочинів, пов'язаних з незаконним обігом наркотичних речовин, та 950 злочинів із застосуванням вогнепальної зброї, що в 2,7 раза більше проти попереднього року, та 446,2 злочинів пов'язаних з незаконним поводженням зі зброєю та боєприпасами 3899 (+14 %).

Збільшення кількості зареєстрованих злочинів в Україні відбулося за рахунок корисливих та корисливо-насильницьких злочинів. Перш за все йдеться про крадіжки, шахрайство та інші злочини, посягання на право власності на майно.

У 2014 році (7 міс.) зареєстровано також 1351 безвісті зниклу особу проти 603 (+120,7 %) за січень – липень 2013 р.

Вказані тенденції в динаміці злочинності мали місце в 2011–2013 рр.

Найбільш інтенсивним і водночас небезпечним є вплив злочинності на економіку. Суспільна небезпечність економічних злочинів зростає внаслідок, як вже зазначалося раніше, використання з кримінальною метою професійних знань фахівців високого рівня – економістів, юристів і фінансистів, за-

стосування найсучаснішої обчислювальної та іншої техніки. Найбільш організована інформаційно й інтелектуально забезпечена злочинна діяльність локалізується перш за все в життєво важливих для держави і суспільства сферах, що дозволяють витягувати надвеликі і такі, що їх важко виявити, кримінальні доходи (банки, зовнішня торгівля, валютний обіг, торгівля стратегічною сировиною, нерухомістю тощо).

У багатьох розуміннях кримінал є одним із суттєвих методів регулювання сучасних економічних процесів і засобом вирішення економічних проблем. Варто підкреслити, що українська злочинність, особливо в сучасних умовах, коли Україна перетворилася в територію соціальних і політичних конфліктів, виступає як чинник, що відлякує багатьох ділових людей з-за кордону від інвестицій в нашу країну.

Стабільно високою залишається питома вага організованих, групових, заздалегідь підготовлених убивств і розбійних нападів, перш за все в житлах на громадян і на власників автотранспортних засобів, на сховища матеріальних цінностей і грошових коштів з вираженими ознаками професіоналізації і серійності. Вчинення таких злочинів пов'язане з особливою жорстокістю, знущанням над особою, застосуванням витончених способів приховування слідів злочинів, з використанням автоматичної та іншої стрілецької зброї і вибухових пристроїв.

Рівень забезпечення національної безпеки визначається багато в чому станом і ступенем захищеності окремих громадян від протиправних посягань. Не можна відривати безпеку держави в цілому від особистої безпеки її громадян. Унаслідок поділу між злочинними співтовариствами сфер впливу, що триває, формування транснаціональної злочинності та посилення конкуренції за проникнення у прибуткові сфери економіки мотивація насильницьких злочинів перемістилася з переважно побутової у бік корисливої. Нині у низці регіонів із таких спонукань вчиняється до 60 % злочинів.

Проникнення злочинних капіталів в економіку супроводжується розширенням кількості фінансових, господарських і посадових злочинів, головним чином групових, які, у свою чергу, зумовили зростання інших майнових, а також значну частину насильницьких злочинів, пов'язаних з боротьбою кримінальних угруповань за оволодіння каналами незаконного збагачення, встановленням і перерозподілом сфер впливу, перерозподілом власності, набутої в результаті протиправної господарської діяльності.

Загальне ускладнення криміногенної обстановки відбувається значною мірою за рахунок поширення таких злочинних проявів, як групові порушення громадського порядку, непокори органам влади, що супроводжуються різними кримінальними насильницькими посяганнями, зокрема, захопленням адміністративних будівель, збройним спротивом працівникам правоохоронних органів, створенням незаконних збройних груп та проявів тероризму та екстремізму, як це має місце на території Донецької і Луганської областей.

Українське суспільство зазнає значних втрат від кримінальних проявів на зразок конфліктів, що мають соціально-політичні, економічні, національні

та конфесійні причини й умови. Злочини, пов'язані з фізичним і психічним насильством над особою, спричиненням тілесних ушкоджень, як і раніше, посідають значне місце в загальній структурі злочинності. При цьому вкрай важливою є констатація взаємозв'язку рівня насильницької злочинності із соціальними конфліктами, які, на жаль, стають дедалі частішими. Як показало дослідження, в період гострого соціального конфлікту (збройні сутички на кримінальному ґрунті, конфлікт різних політичних сил у зв'язку з боротьбою за владу або її утриманням тощо) спостерігається збільшення кількості насильницьких злочинів (убивств, спричинення тяжких тілесних ушкоджень, розбійних нападів) у 1,5–2 рази. При цьому значно зростає рівень латентності злочинів і знижується ступінь невідворотності відповідальності винних осіб за їх вчинення.

Серйозного осмислення заслуговує проблема агресивної поведінки (агресії в цілому) в умовах кризи влади, зниження рівня вирішення суперечностей мирними, правовими засобами. Найбільш небезпечною є саме насильницька поведінка, яка проявляється в актах тероризму, захопленні заручників, вбивствах на замовлення, вандалізмі, масових порушеннях громадського порядку тощо. Саме внаслідок вказаних протиправних проявів заподіюється найбільш небезпечна за тяжкістю шкода особі. Окрім прямої фізичної шкоди, конфліктні ситуації такого зразка є сильними подразниками, що негативно впливають на психічне здоров'я людей.

Виходячи з того, що злочинність є порушенням прав, свобод і законних інтересів людини, можна визначити і другу лінію взаємозв'язку суспільних процесів і злочинності, а саме: визнати, що протидія злочинності є одним з основних напрямків захисту прав, свобод і законних інтересів людини. Йдеться про реалізацію державою та її структурами правоохоронних функцій і, зокрема, попередження, припинення, розкриття та розслідування злочинів, що посягають на особистість, її життя, здоров'я, майно, свободу та інші охоронювані законом блага.

Значущість боротьби зі злочинністю для захисту прав, свобод і законних інтересів людини особливо підкреслюється і в рішеннях Конгресів ООН з попередження злочинності та кримінального правосуддя. Так, IX Конгрес ООН з попередження злочинності та поведіння із правопорушниками констатував, що злочинність стала серйозною проблемою національного і міжнародного масштабу, що перешкоджає політичному, економічному, соціальному і культурному розвитку, та яка може становити загрозу внутрішній безпеці і стабільності суверенних держав [5, с. 177].

Закономірним наслідком цього положення є ще один аспект взаємозв'язку суспільних процесів і злочинності. Якщо протидія злочинності є засобом захисту суспільних процесів, то ненадання або неналежна якість захисту прав, свобод і законних інтересів людини, забезпечувана в рамках кримінальної та кримінологічної політик, також є проявом порушення гуманітарних стандартів. З одного боку, питання боротьби із злочинністю дійсно є переважно внутрішньодержавною справою. Однак з іншого – є достатньо ар-

гументів для того, щоб розглядати проблему боротьби зі злочинністю в більш широкому контексті дотримання міжнародних зобов'язань держав по захисту прав людини.

У міжнародному правозахисному законодавстві абсолютно ясно визначено обов'язки держав. Ст. 2 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 року є характерним прикладом. В ній йдеться про те, що «кожна держава, яка бере участь у цьому Пакті, зобов'язується поважати і забезпечувати всім перебуваючим у межах її території та під її юрисдикцією особам права, визнані в цьому Пакті, без будь-якої різниці щодо раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного чи соціального походження, майнового стану, народження чи іншої обставини» [12].

Обов'язок кожної держави, яка підписала цей правозахисний документ, – забезпечити, щоб всі особи, що знаходяться під її юрисдикцією, володіли правами, визначеними в даному документі.

Зі змісту ст. 1 Закону України «Про основи національної безпеки України» [7] безпеку слід розуміти як стан захищеності життєво важливих інтересів людини і громадянина, суспільства і держави, коли забезпечуються постійний розвиток суспільства, своєчасне виявлення, запобігання і припинення реальних та потенційних загроз.

Сьогодні законодавче визначення поняття «безпека» вже не повною мірою влаштовує науку і практику, насамперед, через його статичний характер. Ідея, закладена в основі даного поняття, виступає як якась філософська категорія, як абстрактна форма вираження стану життєздатності й життєстійкості певних об'єктів. Це визначення не має конкретно-історичного характеру, не враховує мінливості оточуючої дійсності. Уявляється, що більш прагматичним буде розуміння безпеки не як стану, а як здатності державних і громадських структур активно захищати життєво важливі інтереси суспільства, держави та її громадян від впливу внутрішніх і зовнішніх загроз, нейтралізувати їх і забезпечувати стійкий прогресивний розвиток країни.

З огляду на агресивність сучасної злочинності, її прагнення захоплювати все нові й нові сфери життєдіяльності суспільства, тлумачення терміна «безпека» повинно мати більш наступальний характер, що націлює державні й громадські структури на активний опір криміналітету.

Якщо спробувати сформулювати в цьому ключі поняття «кримінологічна безпека», то під нею варто розуміти здатність держави і суспільства активно протистояти посяганням злочинності на життєво важливі інтереси громадян України, держави і суспільства та нейтралізувати загрози, що надходять від них.

До основних об'єктів кримінологічної безпеки за буквою Закону України «Про основи національної безпеки України» варто віднести: особистість – її права і свободи, суспільство – його матеріальні й духовні цінності, державу – її конституційний лад, суверенітет і територіальну цілісність.

Щодо «життєво важливих інтересів» як категорії, то є думка, що ними є, насамперед, сукупність основних інтересів особистості, суспільства і держави

[4]. Однак з цим не можна погодитися, адже доцільніше було б перенести акценти: інтереси проявляються не в їх сукупності, а в збалансованості, єдності інтересів. Національний інтерес повинен визначатися як система стійкого балансу, гармонічного поєднання особистих, суспільних і державних інтересів.

Особистість і держава повинні перебувати у збалансованих, гармонічних відносинах на основі взаємоповаги, гуманізму і соціальної справедливості, без обмеження прав і свобод людини, але й без сваволі чиновника або приватної особи. Інакше виникає величезна прірва між народом і державною владою, глибоке відчуження індивіда від держави.

Наступна теза, що характеризує вплив злочинності на суспільні процеси, полягає в тому, що дотримання прав, свобод і законних інтересів людини сприяє зниженню її рівня. Будь-які прояви турботи з боку суспільства і держави про дотримання прав, свобод і законних інтересів людини, послідовне створення умов і передумов для руху вперед у даному напрямку, активна позиція влади та її інститутів у справі захисту суспільно корисної діяльності – все це здатне стати одним із важливих засобів позитивного впливу на динаміку злочинності, ініціювати тенденцію до зміцнення соціальної згуртованості в суспільстві, сприяти сталому, стабільному розвитку останнього на основі згоди і взаєморозуміння.

З точки зору теорії кримінологічної профілактики злочинів, турбота про дотримання прав, свобод і законних інтересів людини та їх повноцінної реалізації є стрижнем заходів загальносоціального профілактичного впливу на злочинність. Загальносоціальна профілактика злочинності традиційно розуміється у кримінології як сукупність економічних, політичних, ідеологічних, соціальних, правових та інших заходів, що забезпечують подальший прогресивний розвиток суспільства [3]. Як відомо, профілактичний, антикриміногенний ефект загальносоціальних заходів досягається шляхом проведення в країні соціально-економічних і політичних перетворень, пов'язаних із утвердженням загальнолюдських цінностей, реалізацією принципів соціальної справедливості, визнанням, повагою і захистом фундаментальних прав людини, її свобод і законних інтересів. І навіть якщо погодитися з аргументованою думкою М.М. Бабаєва про те, що загальносоціальне попередження (загальносоціальна профілактика) не може входити у предмет кримінології [1, с. 10-15], не можна не визнавати значущим антикриміногенний потенціал прогресивного розвитку суспільства. Слід погодитися з А.Е. Жалинським, коли він стверджує, що було б однаково неправильним як виключати загальносоціальні процеси і події із соціальної системи попередження злочинів, так і оголошувати їх профілактикою; це саме соціальні заходи, що дають профілактичний ефект [6].

Турбота про дотримання та реалізацію прав, свобод і законних інтересів людини може мати і зворотний бік, який заслуговує прямо протилежної соціально-правової оцінки і розкриває ще один напрям у кримінологічних дослідженнях впливу злочинності на суспільні процеси, а саме – боротьба за ці права може бути кримінальною за формами свого вираження. Правозахисний

рух, спрямований проти свавілля і приниження людської гідності з боку публічної влади, може набувати різних форм: активного легального протесту, мирних демонстрацій, зборів, інтелектуального протесту і, як крайній і найбільш небезпечний варіант, збройного протесту. Озброєний протест на захист прав, свобод і законних інтересів людини є найтрагічнішою формою конфлікту, і, як будь-яке насильство, яке не санкціоноване офіційними владою, має кримінальний характер.

Злочин, як удавана форма боротьби за права, свободи й інтереси людини, не є новим кримінологічним феноменом, проте в сучасних умовах він набуває нових обрисів. Серед них особливої уваги заслуговують як мінімум два. Перше – це випадки самосуду, що почастишали останнім часом, з боку жертв злочинів або інших осіб стосовно злочинців, зумовлені, головним чином, неякісною роботою правоохоронних органів, невірою громадян у можливості правоохоронної системи, відсутністю у них почуття захищеності. Згідно із соціологічними даними, незахищеними себе відчують понад 31 % громадян України.

Другий з найбільш важливих проявів кримінальної боротьби за права, свободи і законні інтереси людини – це порочна практика насильницької демократизації, а фактично усунення політичних режимів у тих чи інших державах, що складається на міжнародній арені. Під гаслами пріоритетного захисту прав людини за допомогою новітніх військових технологій і техніки без санкції з боку колективних органів міжнародного співтовариства і всупереч думкам і бажанням корінного населення тієї чи іншої країни (характерні приклади – Росія стосовно України; США щодо Іраку, Югославії, Лівії) окремі держави, по суті, здійснюють грубі порушення норм і принципів міжнародного (у тому числі і міжнародного гуманітарного) права, які за наявності до того узгодженої політичної волі міжнародного співтовариства цілком можуть бути кваліфіковані як злочини проти миру і безпеки людства.

Продовжуючи аналіз впливу злочинності на суспільні процеси, важливо зазначити, що не тільки боротьба за права, свободи і законні інтереси людини поєднана з криміналом. Значною є проблема перетворення протидії злочинності на засіб соціальної люстрації, форму стратифікації соціального організму. За допомогою методів і засобів, якими володіє протидія злочинності, є реальна можливість формувати людину нового типу. Найбільш помітно це у глобальному плані, коли агресивні дії та виробнича експансія маскуються цілями протидії транснаціональній злочинності, боротьби з терористичними загрозами.

О.М. Бандурка та О.М. Литвинов відносять це явище до одного з парадоксів системи протидії злочинності. Вони цілком слушно зазначають: «Наразі протидія злочинності із засобу соціального контролю перетворилася на потужну індустріальну одиницю і почала працювати на саму себе. Проголошені раніше високі цілі якось затерлися, масштабні плани і програми замилилися рутинною працею і вже стало важко провести межу між темним і світлим, правильним і неправильним. Протидія злочинності перетворилася на прибутковий бізнес, але лише для обмеженого кола осіб, що керують відпо-

відними процесами. Вони перестали бачити горизонти дозволеного, активно привнесли в діяльність системи нові підходи, одночасно відкинувши, з ідеологічних мотивів, добре напрацьоване старе» [2, с. 83-90].

Протидію злочинності в сучасних умовах неможливо уявити без обмеження прав людини. І в цьому проявляється ще один аспект закономірних зв'язків і взаємовпливу злочинності і суспільних процесів: обмеження прав, свобод і законних інтересів людини виступає в якості умови і засобу попередження злочинності.

Питання про можливість обмеження прав людини у зв'язку з необхідністю боротьби зі злочинністю досить важливе і складне, оскільки безпосередньо пов'язане з відомою кримінологічною, політичною та гуманітарною дилематою про співвідношення свободи та кримінологічної безпеки. Слід зазначити, що всі міжнародні акти про права людини визнають потенційну допустимість легального обмеження прав людини і формулюють підстави такого обмеження. Так, наприклад, відповідно до ст. 4 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 року, держава може встановлювати тільки такі обмеження цих прав, які визначаються законом, і лише остільки, оскільки це є сумісним із зазначених прав, і виключно з метою сприяти загальному добробуту в демократичному суспільстві [11].

У ст. 34 Конституції України визначено підстави та межі обмеження прав людини: «Здійснення цих прав може бути обмежене законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадського порядку з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для запобігання розголошенню інформації, одержаної конфіденційно, або для підтримання авторитету і неупередженості правосуддя» [10]. Враховуючи, що визначені в Конституції України об'єкти охорони відчують на собі безпосередню загрозу з боку національного та міжнародного криміналу, можливість обмеження прав, свобод і законних інтересів людини при здійсненні кримінальної та кримінологічної політик не викликає сумнівів.

Однак слід звернути увагу на те, що обмеження прав, свобод і законних інтересів людини в процесі протидії злочинності має не тільки суворо окреслені підстави, а й межі, вихід за які сам по собі може розглядатися як порушення механізму реалізації цих прав. І цей факт характеризує ще один напрямок кримінологічного дослідження впливу злочинності на суспільні процеси: протидія злочинності не може і не повинна супроводжуватися порушенням прав, свобод і законних інтересів людини. Під порушенням у даному випадку розуміються нелегітимні (у тому числі й злочинні) способи применшення, обмеження, ущемлення прав та свобод, неповага до них.

Даний аспект впливу злочинності на суспільні процеси належить до ряду традиційних гуманітарних проблем, оскільки відображає можливі посягання на права, свободи і законні інтереси людини з боку публічної влади (держави). У боротьбі зі злочинністю держава не повинна сама ступати на шлях беззаконня; свавілля з боку працівників правоохоронних органів щодо

громадян є неприпустимим. Однак наявні дані дозволяють констатувати, що реальна ситуація в цій сфері далека від заявлених ідеалів. Спеціальні дослідження доводять не тільки поширеність, небезпеку, але і стійке зростання злочинності в самих правоохоронних органах.

Не заглиблюючись в аналіз причин і напрямів запобігання даному явищу, необхідно зазначити, що одним зі значущих факторів, що пояснюють численні порушення прав людини в правоохоронній діяльності, є історично зумовлена каральна, репресивна спрямованість роботи правоохоронних органів, модернізація якої потребує чималих зусиль і часу. Переорієнтація ідеологічного вектора правоохоронної системи з кари і відплати на забезпечення безпеки і надання послуг населенню щодо захисту від криміналу повинна супроводжуватися формуванням особливої правової культури співробітника правоохоронних органів, у якій повага до прав, свобод і законних інтересів людини та її гідності буде займати центральне місце.

Підбиваючи підсумок розгляду проблем, пов'язаних з визначенням основних напрямів кримінологічного аналізу впливу злочинності на суспільні процеси, можна сформулювати такі **висновки**:

1. Права людини відображають властиву їй від народження, як представнику людського роду, гідність, визначають міру свободи в діях, пов'язаних з реалізацією людського потенціалу в системі суспільно корисної праці, а тому обов'язки, що неминуче ними породжуються, виникають не тільки у держави, а й в усіх інших суб'єктів суспільних процесів. Права людини в такому розумінні є однією з гарантій безпеки людини не тільки від свавілля публічної влади національної держави, але також від утисків з боку суб'єктів громадянського суспільства (як колективних, так і окремих осіб) та міжнародної спільноти.

2. Запропонований підхід та сфера його імплементації в кримінологічні дослідження дозволяє не тільки по-новому оцінити вже відомі, а й встановити раніше недосліджені в науці зв'язки злочинності та суспільних процесів. Уявляється, що найбільш значущі в соціальному, правовому та гуманітарному відношенні лінії перетину цих двох феноменів полягають у такому: злочинність є формою порушення одного або кількох елементів суспільних процесів, зокрема прав, свобод і законних інтересів людини; протидія злочинності – один з основних напрямів захисту суспільних процесів; неефективність захисту прав, свобод і законних інтересів людини при реалізації державою кримінальної та кримінологічної політик може бути розцінена як порушення міжнародних зобов'язань цієї держави; дотримання прав, свобод і законних інтересів людини сприяє забезпеченню кримінологічної безпеки суспільних процесів, а раз так, то і зниженню рівня злочинності; боротьба за права, свободи і законні інтереси людини може бути кримінальною за формами свого вираження; обмеження прав, свобод і законних інтересів людини виступає в якості умови і засобу протидії злочинності; протидія злочинності не може і не повинна спричиняти руйнівного впливу на суспільні процеси, тобто супроводжуватися порушенням прав, свобод і законних інтересів людини.

Бібліографічні посилання

1. *Бабаев М.М.* Предмет и пределы криминологии: категории науки и феномены практики / М.М. Бабаев // Криминологический журнал. – 2004. – № 1 (6). – С. 10-15.
2. *Бандурка О.М.* Парадокси протидії злочинності / Бандурка О.М., Литвинов О.М. // Вісник Криминологічної асоціації. – 2013. – № 3. – С. 83-90.
3. *Бандурка О.М.* Протидія злочинності та профілактика злочинів : монографія / Бандурка О.М., Литвинов О.М. – Х., 2011.
4. *Вахрамеев А.В.* Национальная безопасность России. Декларации и реальность / Вахрамеев А.В., Кулешов С.Г. – М., 2003.
5. *Голик Ю.В.* Преступность – планетарная проблема (К итогам XI Конгресса ООН по предупреждению преступности и уголовному правосудию) / Голик Ю.В., Коробеев А.И. – СПб., 2006.
6. *Жалинский А.Э.* Условия эффективности профилактики преступлений / Жалинский А.Э. – М., 1978.
7. Про основи національної безпеки України : Закон України // ВВР України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
8. *Костенко О.М.* Культура і закон – у протидії злу : монографія / Костенко О.М. – К., 2008.
9. Права человека и процессы глобализации современного мира / отв. ред. Е.А. Лукашева. – М., 2005.
10. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
11. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_042
12. http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_043.

Веприцкий Р. С. Влияние преступности на общественные процессы. Рассмотрены основные факторы влияния преступности на общественные процессы, проанализированы различные позиции ученых и сформировано собственное авторское видение влияния преступности на общественные процессы.

Ключевые слова: *преступность, права и свободы человека, общественные процессы, безопасность, причины и условия.*

Vepryts'ky R. S. Impact of crime on social processes. The author has considered main factors of influence of crime on social processes, and has analyzed different scientists' positions and has formed his own vision of the impact of crime on social processes.

Human rights reflect inherent from their birth, as a representative of the human race, dignity, freedom to determine the extent of activities related to the implementation of human potential in the system of socially useful work and duties so that they are generated inevitably arise not only from the state but also in all other subjects of social processes. Human rights in this sense is a human security guarantees not only from the tyranny of public power of the nation state, but also from harassment by civil society actors (both collective and individual) and the international community.

The proposed approach and scope of its implementation in criminological research allows us not only to re-evaluate the known and previously unexplored and establish connections of crime in science and social processes. The most significant social, legal and humanitarian regard the intersection of these two phenomena are as follows: crime is a form of violation of one or more elements of social processes, including the rights, freedoms and legitimate interests of the person; fight against crime – one of the main areas of social protection processes; inefficiency protect the rights, freedoms and legitimate interests of the person in the implementation of state criminal and criminological policy can be regarded as a violation of international obligations of the State; the rights, freedoms and legitimate interests of the person contributes to criminological

security social processes and thus reduce crime; fight for the rights, freedoms and legitimate interests of the person may be criminal for forms of expression; restriction of rights, freedoms and legitimate interests of the person acting as the conditions and means of combating crime; fight against crime can not and should not cause damaging effects on the social processes that involve a violation of rights, freedoms and legitimate interests of the person.

Keywords: *crime, human rights and freedoms, social processes, safety, causes and conditions.*

Надійшла до редакції 23.09.2014

Захарко А. В.

кандидат юридичних наук, доцент
(Дніпропетровський державний
університет внутрішніх справ)

УДК 343.985

ЧЕРГОВІСТЬ ЗАТРИМАННЯ ОСОБИ ІЗ ВНЕСЕННЯМ ВІДОМОСТЕЙ ПРО ВЧИНЕНИЙ ЗЛОЧИН ДО ЄДИНОГО РЕЄСТРУ ДОСУДОВИХ РОЗСЛІДУВАНЬ

Розглянуто кримінальну процесуальну регламентацію черговості дій слідчого, прокурора, уповноваженої службової особи щодо затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину, на підставі ст. 208 КПК України та внесення слідчим, прокурором відомостей про вчинений злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань на підставі ст. 214 КПК України.

Ключові слова: *затримання особи, підозрюваної у вчиненні злочину; внесення відомостей про вчинений злочин до Єдиного реєстру досудових розслідувань; черговість дій.*

Постановка проблеми. У ст. 208 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України [1] регламентовано, що уповноважена службова особа має право без ухвали слідчого судді, суду затримати особу, підозрювану у вчиненні злочину, за який передбачене покарання у виді позбавлення волі, лише у випадках:

1) якщо цю особу застали під час вчинення злочину або замаху на його вчинення;

2) якщо безпосередньо після вчинення злочину очевидець, у тому числі потерпілий, або сукупність очевидних ознак на тілі, одязі чи місці події вказують на те, що саме ця особа щойно вчинила злочин.

У ст. 176 КПК України зазначено, що затримання особи є тимчасовим запобіжним заходом, а запобіжні заходи застосовуються під час досудового розслідування.

Значення терміна «досудове розслідування», відповідно до п. 5 ч. 1 ст. 3 КПК України, визначається як стадія кримінального провадження, яка починається з моменту внесення відомостей про кримінальне правопорушення до Єдиного реєстру досудових розслідувань (далі – ЄРДР) і закінчується за-